

Sygn. akt II CSK 636/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 sierpnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Owczarek

Protokolant Maryla Czajkowska

w sprawie z powództwa M. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł.
przeciwko Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej
w H.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 sierpnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 27 maja 2013 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

„M.” S.A. (dalej jako powodowa Spółka) domagała się zasądzenia od pozwanego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w H. (dalej jako pozwany Szpital) kwoty 1.526.439,80 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty oraz kosztami procesu. Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 15 października 2012 r. uchylił w całości wydany uprzednio w dniu 28 marca 2012 roku nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym i oddalił powództwo, obciążając powoda kosztami postępowania. Rozstrzygnięcie to zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i wpływające z nich wnioski.

W dniu 6 czerwca 2011 r. w H. nie występująca w niniejszej sprawie „E.” spółka z o.o. z siedzibą w L. (dalej - spółka E.) jako sprzedawca i pozwany Szpital jako kupujący zawarli umowę nr 23/2011 sprzedaży sprzętu medycznego za cenę 2.526.894,12 zł (z podatkiem od towarów i usług). W dniu 7 czerwca 2011 roku prezes zarządu spółki E. - R.P. przedłożył dyrektor pozwanego Szpitala Z. L. dokument zatytułowany „Zawiadomienie o przekazie”, z którego treści wynikało, że spółka E. upoważnia pozwany Szpital na podstawie art. 921¹ k.c. do przekazywania należności wynikających z opisanej wyżej umowy sprzedaży nr 23/2011 do czasu całkowitej zapłaty na wskazany w tym piśmie rachunek bankowy „M.” S.A. Rachunek ten był tożsamy ze wskazanym w umowie sprzedaży nr 23/2011 jako rachunek bankowy, na który pozwany miał wpłacić cenę nabycia sprzętu medycznego. Z treści tego pisma wynikało dalej, że pozwany Szpital zostanie poinformowany o odwołaniu przekazu odrębnym pismem zawierającym także zgodę „M.” S.A. na odwołanie przekazu, zaś odwołanie przekazu bez zgody „M.” S.A. nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Pismo to zawierało także informację, że zgodnie z art.921⁴ k.c. pozwany Szpital nie może odmówić przyjęcia przekazu i jest zobowiązany do spełnienia świadczenia do wysokości wymagalnych wierzytelności przysługujących spółce E. wobec pozwanego Szpitala. Pismo powyższe podpisał w imieniu przekazującej spółki E. - R. P. - prezes zarządu. Dyrektor pozwanego Szpitala Z. L. po zapoznaniu się z treścią tego pisma podpisała widniejącą na tym piśmie adnotację „Potwierdzam przyjęcie niniejszego przekazu” i pismo to wręczyła R.P.

Sąd Okręgowy ustalił dalej, że w dniu 9 czerwca 2011 roku powodowa Spółka jako pożyczkodawca zawarła z „E.” spółką z o.o. z siedzibą w L. jako pożyczkobiorcą umowę pożyczki kwoty 2.273.000 złotych, powiększoną następnie aneksem z dnia 10 sierpnia 2011 roku do kwoty 2.373.000 złotych. Zabezpieczeniem zwrotu pożyczonej kwoty był weksel własny in blanco wystawiony przez spółkę E. i poręczony przez R. P. i jego żonę R. P. oraz opisany wyżej przekaz wierzytelności przysługującej spółce E. w stosunku do pozwanego Szpitala z tytułu umowy sprzedaży nr 23/2011 z dnia 6 czerwca 2011 roku.

Według dalszych ustaleń Sądu pierwszej instancji, w dniu 30 sierpnia 2011 roku do pozwanego szpitala wpłynęło pismo spółki E. z dnia 29 sierpnia 2011 roku podpisane przez prezesa zarządu R. P., zawierające prośbę o wyrażenie zgody przez Szpital na zmianę rachunku bankowego widniejącego w umowie sprzedaży nr 23/2011 oraz oświadczenie spółki E.M.S. o odwołaniu przekazu z dnia 7 czerwca 2011 roku wystawionego na „M.” S.A. W okresie od 30 sierpnia 2011 roku do 16 września 2011 roku pozwany Szpital zapłacił na rzecz spółki E. cenę sprzętu medycznego wynikającą z umowy sprzedaży w łącznej kwocie 2.330.246,04 zł. Pismem z dnia 10 października 2011 roku powód poinformował pozwanego, że odwołanie przekazu przez spółkę E. było bezskuteczne wobec treści art.921³ k.c., albowiem powód nie wyraził zgody na odwołanie przekazu, stąd uiszczenie ceny na rzecz E. spółki z o.o. nie zwolniło pozwanego Szpitala jako przekazanego z obowiązku zapłaty na rzecz powoda jako odbiorcy przekazu kwoty przysługującej przekazującej spółce E. na podstawie umowy sprzedaży nr 23/1011 z dnia 6 czerwca 2011 roku. Pismem z dnia 18 października 2011 roku przesłanym powodowi do wiadomości, pozwany Szpital wezwał E. spółkę z o.o. do zapłaty kwot wynikających z realizacji umowy sprzedaży nr 23/2011 na rzecz „M.” S.A. stosownie do przekazu ustanowionego w dniu 7 czerwca 2011 r. lub do zwrotu na rzecz Szpitala otrzymanych z tytułu realizacji umowy sprzedaży kwot jako świadczenia nienależnego. W odpowiedzi na to pismo Szpitala spółka E. poinformowała w piśmie z dnia 18 listopada 2011 roku, że „prowadzi intensywne działania w kontakcie z przedstawicielami „M.” S.A. w celu wyjaśnienia zaistniałej sytuacji i rozwiązania problemu”. Pismem z dnia 9 lutego 2012 roku powodowa Spółka, powołując się na przekaz przekazującego - spółki E. oraz na oświadczenie

Szpitala o jego przyjęciu, wezwała pozwanego Szpital do zapłaty 1.500.796 złotych z odsetkami umownymi wynoszącymi 24% rocznie w terminie do 17 lutego 2012 roku, a następnie wobec odmowy uiszczenia tej kwoty wystąpiła z niniejszym pozwem o zapłatę. Na rozprawie w dniu 1 października 2012 roku dyrektor pozwanego szpitala Z. L. złożyła powodowi pisemne oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli z dnia 7 czerwca 2011 roku o przyjęciu przekazu jako złożonego pod wpływem błędu wywołanego podstępnie. Oświadczyła, że w chwili składania oświadczenia woli o przyjęciu przekazu, którego dotyczyło zawiadomienie o przekazie z dnia 7 czerwca 2011 roku, była przekonana, że klauzula „potwierdzam przyjęcie niniejszego przekazu” dotyczy jedynie czynności technicznej fizycznego przyjęcia korespondencji, a przekonanie to utrzymywało się do dnia 14 października 2011 roku to jest do dnia otrzymania pisma od „M.” spółki z o.o., z którego treści wynikało, że powód uważa to oświadczenie za oświadczenie o przyjęciu przekazu.

W oparciu o powyższe ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy podniósł, że złożone przez dyrektora pozwanego szpitala Z. L. oświadczenie stanowiło, wbrew stanowisku strony pozwanej, nie czynność techniczną czy też kancelaryjną, lecz oświadczenie woli o przyjęciu przekazu w rozumieniu art. 921² § 1 k.c. Było ono jednak bezwzględnie nieważne i nie pociągnęło za sobą żadnych skutków (art. 58 § 1 k.c.) albowiem dyrektor pozwanego Szpitala nie uzyskała niezbędnej, w świetle art. 53 ust. 6 obowiązującej w dacie złożenia tego oświadczenia ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 roku o zakładach opieki zdrowotnej, zgody organu założycielskiego pozwanej placówki na dokonanie tej czynności jako skutkującej zmianą wierzyciela szpitala. Skutkowało to oddaleniem powództwa i obciążeniem powoda kosztami procesu.

Apelacja strony powodowej została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 27 maja 2013 roku. Sąd drugiej instancji podzielił wprawdzie zawarte w apelacji zarzuty skarżącej Spółki co do nietrafności poglądu Sądu Okręgowego o konieczności uzyskania przez dyrektora pozwanego Szpitala zgody organu założycielskiego na przyjęcie przekazu, albowiem nie była to czynność prawna mająca na celu zmianę wierzyciela, jednakże wskazał, że oddalenie powództwa było zasadne z innych przyczyn. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie doszło do

realizacji dyspozycji art. 921² § 1 k.c., albowiem oświadczenie o przyjęciu przekazu jest jednostronną czynnością prawną przekazanego i musi być skierowane do odbiorcy przekazu w celu wykreowania nowego stosunku zobowiązaniowego. Tymczasem oświadczenie strony pozwanej o przyjęciu przekazu zostało złożone na dokumencie z dnia 7 czerwca 2011 roku pochodzącym od przekazującego czyli E. spółki z o.o. Nie zostało więc w żadnym wypadku skierowane do „M.” S.A. Z oświadczenia tego nie wynika też, aby wolą dyrektora pozwanego Szpitala było wykreowanie zobowiązania, o którym mowa w art. 921² § 1 k.c. Oświadczenie o przyjęciu przekazu należało interpretować łącznie z widniejącym w piśmie z dnia 7 czerwca 2011 roku pouczeniem, że Szpital nie może odmówić przyjęcia przekazu stosownie do art. 921⁴ k.c., zaś podpisanie tego oświadczenia o przyjęciu przekazu, było, zdaniem Sądu Apelacyjnego, skierowane do przekazującego czyli spółki E., a nie do powodowej Spółki jako odbiorcy przekazu. Powodowa Spółka powinna była, zdaniem Sądu, zadbać o to, aby dyrektor pozwanego Szpitala miała świadomość, że przyjmując przekaz czyni to wobec powoda ze skutkami wynikającymi z art. 921² § 1 k.c. Powódka znalazła się w posiadaniu oświadczenia pozwanego szpitala o przyjęciu przekazu, którego nie była adresatem i które niosło, według Sądu Apelacyjnego, obojętny ładunek w sferze prawa zobowiązań. Skoro nie doszło do przyjęcia przez pozwany Szpital przekazu wobec powodowej Spółki, to zbędna była zdaniem Sądu Apelacyjnego, ocena oświadczenia strony pozwanej o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego oświadczenia o przyjęciu przekazu z powodu błędu wywołanego podstępnie. Ponadto wobec braku oświadczenia o przyjęciu przekazu przez pozwany Szpital, czynność odwołania przekazu zdziałana w dniu 30 sierpnia 2011 roku przez przekazującego czyli E. spółkę z o.o. była skuteczna i zwolniła, w ocenie Sądu Apelacyjnego, pozwany Szpital z obowiązku zadośćuczynienia przekazowi. Z tych przyczyn apelacja powodowej Spółki podlegała oddaleniu jako bezzasadna.

W skardze kasacyjnej powodowa Spółka, zaskarżając wyrok w całości, zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 921² § 1 k.c. w związku z art. 60 k.c. i 61 k.c., art. 921² § 1 i 2 k.c., art. 61 § 1 k.c. oraz art. 65 § 1 i 2 k.c. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 382 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. przez zaniechanie dokonania

przez Sąd Apelacyjny samodzielnej wykładni złożonego w dniu 1 października 2012 roku oświadczenia pozwanego Szpitala o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli o przyjęciu przekazu w kontekście stanowiska Sądu Apelacyjnego, że oświadczenie o przyjęciu przekazu zostało złożone przekazującemu a nie odbiorcy przekazu.

Formułując powyższe zarzuty skarżąca Spółka wniosła o uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpatrywana sprawa jest klasycznym przypadkiem zastosowania przez podmioty dwóch różnych stosunków zobowiązaniowych instytucji przekazu uregulowanej w art. 921¹ - 921⁵ k.c. Ocenę zarzutów skargi kasacyjnej należy więc poprzedzić zwięzłym przypomnieniem charakteru prawnego i znaczenia tej instytucji. Stosownie do art. 921¹ k.c. kto przekazuje drugiemu (odbiorcy przekazu) świadczenie osoby trzeciej (przekazanego), upoważnia tym samym odbiorcę przekazu do przyjęcia, a przekazanego do spełnienia świadczenia na rachunek przekazującego. Przekaz jest jednostronną czynnością przekazującego zawierającego podwójne upoważnienie (dla przekazanego do spełnienia, a dla odbiorcy przekazu do przyjęcia przekazanego świadczenia), przy czym każdy z upoważnionych działa we własnym imieniu, ale na rachunek przekazującego. Rolą przekazu jest rozwikłanie kilku stosunków prawnych za pomocą jednego świadczenia, co prowadzi do przyspieszenia i uproszczenia obrotu gospodarczego. Samo oświadczenie przekazującego o przekazie (ustanowieniu przekazu) nie rodzi jeszcze żadnego zobowiązania przekazanego wobec odbiorcy przekazu, zawiera bowiem, jak to już wyżej akcentowano, jedynie upoważnienie. Natomiast zgodnie z art. 921² § 1 k.c. jeżeli przekazany oświadczył odbiorcy przekazu, że przekaz przyjmuje, obowiązany jest względem odbiorcy do spełnienia świadczenia określonego w przekazie. Przyjęcie przekazu jest więc w świetle tego przepisu jednostronnym oświadczeniem woli przekazanego powodującym powstanie stosunku zobowiązaniowego określanego w doktrynie prawa zobowiązań mianem

stosunku zapłaty, w ramach którego odbiorca przekazu może domagać się od przekazanego spełnienia przekazanego świadczenia.

W rozpatrywanej sprawie pozwany Szpital był dłużnikiem nie występującej w niniejszej sprawie spółki E. z tytułu umowy sprzedaży sprzętu medycznego (stosunek pokrycia), zaś powodowa Spółka była z kolei wierzycielem spółki E. z tytułu udzielonej pożyczki (stosunek waluty). W wykonaniu swojego zobowiązania wobec powodowej Spółki wynikającego z umowy pożyczki spółka E. ustanowiła na rzecz „M.” S.A. przekaz obejmujący wierzytelność z tytułu ceny przysługującej przekazującemu jako zbywcy od strony pozwanej jako nabywcy sprzętu na podstawie umowy sprzedaży nr 23/2011. O treści przekazu i obowiązkach przekazanego z tym związanych pozwany Szpital dowiedział się niewątpliwie w dniu 7 czerwca 2011 roku z treści pisma zatytułowanego „Zawiadomienie o przekazie”, przedłożonego dyrektor Szpitala Z. L. przez prezesa zarządu spółki E. Bezspornie dyrektor pozwanego Szpitala zapoznała się z tym pismem i złożyła swój podpis pod widniejącym na tym piśmie sformułowaniem „Potwierdzam przyjęcie niniejszego przekazu”. Strona pozwana prezentowała w toku postępowania przed Sądem Okręgowym stanowisko niekonsekwentne. Z jednej strony dyrektor pozwanego Szpitala twierdziła, że nie złożyła oświadczenia woli o przyjęciu przekazu w rozumieniu art. 921² § 1 k.c., albowiem była to tylko czynność kancelaryjno - techniczna dekretacji wpływającej korespondencji, a z drugiej strony złożyła w dniu 1 października 2012 roku oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli o przyjęciu przekazu z powołaniem się na błąd wywołany podstępnie.

Oceniając ustalone w sprawie fakty, Sąd pierwszej instancji stwierdził, że strona pozwana złożyła oświadczenie woli o przyjęciu przekazu w rozumieniu art. 921² § 1 k.c., aczkolwiek było ono bezwzględnie nieważne z uwagi na brak zgody organu założycielskiego. Natomiast Sąd Apelacyjny przyjął, że nie doszło do realizacji dyspozycji art. 921² § 1 k.c. i w konsekwencji do powstania zobowiązania pozwanego względem powoda, z uwagi na to, że oświadczenie o przyjęciu przekazu nie zostało złożone bezpośrednio powodowi jako odbiorcy przekazu, lecz na piśmie zawierającym zawiadomienie o przekazie pochodzące od przekazującego.

Tę ocenę kwestionuje skarżąca w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, zarzucając naruszenie 921² § 1 k.c. w związku z art. 60 k.c. i 61 k.c., art. 921² § 1 i 2 k.c., art. 61 § 1 k.c. oraz art. 65 § 1 i 2 k.c., które sprowadzić można do zarzutu błędnego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, że nie doszło do skutecznego przyjęcia przekazu przez pozwany Szpital ze skutkami wynikającymi z art. 921² § 1 k.c. w sytuacji, gdy przekazujący - spółka E. wydała powodowej Spółce dokument z dnia 7 czerwca 2011 roku zawierający oświadczenie dyrektor pozwanego Szpitala o przyjęciu przekazu i z tą chwilą oświadczenie o przyjęciu przekazu zostało, zgodnie z art. 61 § 1 k.c., złożone powodowej Spółce ze skutkami powstania między stronami stosunku zapłaty.

W odniesieniu do tego zarzutu podnieść należy, że Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną podziela zgodny pogląd doktryny, że oświadczenie przekazanego o przyjęciu przekazu może być złożone odbiorcy przekazu ze skutkami wynikającymi z art. 921² § 1 k.c. w dowolnej formie, także w ten sposób, że przekazujący wyda odbiorcy przekazu dokument, na którym znajduje się już pisemne oświadczenie przekazanego, że przekaz przyjmuje. W odniesieniu do oświadczenia o przyjęciu przekazu znajduje zastosowanie ogólna reguła z art. 61 § 1 zdanie 1 k.c., zgodnie z którą oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią.

Z twierdzeń faktycznych powoda, będących reakcją na „zaskoczenie” go koncepcją rozstrzygnięcia przyjętą przez Sąd Apelacyjny, zasadniczo odmienną od motywów oddalenia powództwa przez Sąd pierwszej instancji, wynika, że spółka „M.” otrzymała od przekazującego czyli spółki E. pismo z dnia 7 czerwca 2011 roku zatytułowane „Zawiadomienie o przekazie” z widniejącym na tym piśmie oświadczeniem dyrektor pozwanego Szpitala o przyjęciu przekazu. Brak jest jednakże ustaleń faktycznych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku co do tego, w jakiej dacie oświadczenie strony pozwanej o przyjęciu przekazu dotarło, za pośrednictwem przekazującego czyli spółki E. do strony powodowej, ponieważ Sąd drugiej instancji nie zajął się tą, nader istotną, w świetle art. 61 § 1 k.c. i art. 921² § 1 k.c. kwestią. Ustalenie to ma znaczenie także z punktu widzenia dopuszczalności odwołania przekazu przez przekazującą spółkę E., co nastąpiło w dniu 30 sierpnia

2011 roku w piśmie przekazującego adresowanym do przekazanego datowanym 29 sierpnia 2011 roku. Stosownie bowiem do art. 921³ k.c. przekazujący może przekaz odwołać, dopóki przekazany nie przyjął go albo nie spełnił świadczenia.

Brak ustaleń faktycznych stanowi sytuację uniemożliwiającą ocenę prawidłowości wykładni i zastosowania prawa materialnego, a więc przytoczonego wyżej zarzutu sformułowanego w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Sytuacja taka, zgodnie z utrwalonym poglądem, będąc określonym stanem procesowym, nie musi mieć charakteru stawianego przez skarżącego w skardze kasacyjnej zarzutu i może wynikać także z własnej oceny Sądu kasacyjnego, co do możliwości merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z 18 września 1997 r., I CKN 229/97, z 26 maja 1998 r., III CRN 516/97, z 2 grudnia 1999 r., I CKN 954/98, z 13 czerwca 2000 r., V CKN 69/00, z 28 lutego 2002 r., III CKN 547/00 oraz z 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, a także z 26 listopada 1999 r., III CKN 460/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 100). Ocena prawidłowości wykładni i zastosowania, wskazanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, przepisów prawa materialnego jest możliwa tylko w sytuacji, gdy pozwalają na nią ustalenia faktyczne sądu drugiej instancji, stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku (por. wyrok SN z dnia 11 marca 2003 roku, V CKN 1825/00, niepubl.). Zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez Sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumpcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, nie publ.). Sąd Apelacyjny nie ustalił, kiedy oświadczenie woli o przyjęciu przekazu przez pozwany Szpital zawarte w piśmie z dnia 7 czerwca 2011 roku dotarło do powoda, choć z pozwu i korespondencji przedsądowej stron, a także z twierdzeń powoda dotyczących treści umowy pożyczki i ustanowionych w niej zabezpieczeń wynika, że powód niewątpliwie pismem tym dysponował.

Zwrócić ponadto należy uwagę, że zgodnie z art. 921² § 2 k.c. w przypadku przyjęcia przekazu przekazany może powoływać się tylko na zarzuty wynikające z treści przekazu oraz na zarzuty, które przysługują mu osobiście względem odbiorcy. Strona pozwana złożyła w toku postępowania przed Sądem pierwszej

instancji oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu przekazu z powołaniem się na błąd wywołany podstępnie. Podzielić należy zgodny w tej mierze pogląd doktryny, że w świetle cytowanej regulacji przekazanemu służą zarzuty odnoszące się do ważności przyjęcia przekazu, w tym związane z wadami oświadczenia woli o jego przyjęciu, stąd zasadny jest także zarzut skargi kasacyjnej odnoszący się do zaniechania przez Sąd Apelacyjny analizy skuteczności uchylenia się strony pozwanej od skutków prawnych przyjęcia przekazu mimo jego znaczenia dla prawidłowego rozpoznania sprawy.

W tym stanie rzeczy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak wyżej.